

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

У статті розкрито сучасний стан інноваційної системи України. Відмічено, що в сучасних умовах дуже важливими є проблеми, пов'язані з перебудовою інноваційної інфраструктури, підвищенням ефективності управління інтелектуальною власністю, стимулюванням попиту на інновації, інтеграцією науково-технологічного потенціалу України в світове господарство. Визначені чинники, які перешкоджають ефективній перебудові інноваційної системи в Україні.

В епоху економічної кризи, яка охопила практично всі держави світу, інноваційні технології є тією підмогою, яка здатна стимулювати процеси інтеграції світової економіки. В умовах посилення тенденцій глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарських відносин однією з найважливіших функцій стає забезпечення продовольчої безпеки країни. Саме в агропродовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається повільніше, що вимагає особливої уваги.

Проблемами перебудови інноваційної інфраструктури, підвищення ефективності управління власністю на продукт інтелектуальної діяльності, стимулювання попиту на інновації, інтеграції науково технологічного потенціалу України в світове господарство займаються провідні вітчизняні вчені, серед яких варто назвати В. Гейця, Б. Данилишина, В. Семеновенка, Ю. Полунєєва, М. Згуровського, Я. Жаліла, В. Чижову, Л. Федулову. Однак складність і масштабність інноваційних процесів спонукає знаходити нові недосліджені аспекти цієї проблеми та продовжувати наукові дослідження.

Забезпечення прогресивного розвитку національної економіки — першочергове завдання керівництва України, основна мета державної інвестиційно-інноваційної політики. Досвід економічно розвинених країн свідчить: розбудова економіки держави неможлива без перегляду якісної структури процесів, що відбуваються в економіці, без збільшення обсягів інвестиційних коштів, які залучаються до всіх галузей вітчизняного виробництва, без поліпшення загального рівня інвестиційної діяльності, що може здійс-

нюватись лише на базі інноваційних структурно-технологічних змін.

Внаслідок того, що Україна протягом тривалого часу знаходилась у стані глибокої політичної та економічної кризи, зараз сучасний стан її виробництва характеризується високим рівнем зносу основних фондів, їх фізичною та моральною застарілістю. Особливо це стосується галузей, що відносяться до агропродовольчої сфери країни, яка зазнала найбільших втрат. Єдиним виходом з такого становища є переведення всіх виробництв аграрного та продовольчого сектору за допомогою інноваційної моделі розвитку на якісно новий рівень функціонування. Це допоможе стабілізувати розвиток економіки, зробити вітчизняні агропромислові підприємства конкурентноспроможними експортерами високоякісних продуктів, розширить ринок збуту продукції національних товаровиробників на міжнародному ринку товарів і послуг.

Окремо треба наголосити на тому, що активізація інноваційної діяльності у сфері перероблення сільськогосподарської продукції саме на сучасному етапі розвитку вітчизняної агропродовольчої сфери допоможе зміцнити продовольчу безпеку України, укріпити міждержавні економічні зв'язки, наблизити перспективи вступу нашої держави до Європейського союзу. Необхідною умовою для втілення цих планів є створення відповідної законодавчої бази, яка б регулювала відносини між суб'єктами в сфері інноваційної діяльності; давала б конкретні визначення тим чи іншим поняттям або процесам, що є невід'ємною частиною інновацій.

За останні роки органами Вищої державної влади було розроблено та прийнято нормативні документи, які ставили на меті регулювання інноваційних процесів, регламентування відносин між суб'єктами, що займаються інноваційною діяльністю і державою, організацію, створення та впровадження у виробництво інноваційних розробок.

Державна інноваційна політика була розроблена українською владою ще на початку 90-х років

XX сторіччя. 1992 р. Уряд заявив про необхідність державної підтримки високотехнологічних галузей економіки. 18. 02. 1992р. Кабінет Міністрів прийняв постанову № 77 «Про створення Державного інноваційного фонду» (ДІФ). Ця структура повинна була фінансувати інноваційні проекти, надаючи пільгові кредити. У 2000 році ДІФ було ліквідовано і його місце зайняла Українська державна інноваційна компанія (УДІК). Крім цього, Верховною Радою України було прийнято 2 законодавчих акти: Закон України № 40 — IV від 04. 07. 2002 року «Про інноваційну діяльність» та Закон України № 433 — IV від 16. 01. 2003 року «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності»; а Президентом України 18. 08. 2005р. був виданий Наказ № 1116 «Про заходи щодо поліпшення інвестиційної та інноваційної діяльності України», який передбачав створення двох суб'єктів, що повинні були займатися інноваційною політикою. На сьогоднішній день, крім вищезазначених нормативних актів, розроблено ще один проект: Концепція розвитку інноваційної системи України.

Політична нестабільність і виборчі процеси періоду 2004—2007 рр. привнесли ряд альтернативних стратегій і програм «Український прорив», «Українська інноваційна доктрина», «Український прорив: для людей, а не для політиків». Основними тезами цих документів є необхідність переходу до постіндустріального рівня розвитку, відродження і зміцнення економічного і науково-технічного потенціалу, досягнення високого матеріального життя громадян і відповідних матеріальних стандартів. У програмі соціально-економічного розвитку України на 2009 р. однієї з цілей економічної політики визначено створення сучасної інноваційної системи [2]. Це означає, що система ефективного використання інновацій так і не була створена.

Результатом діяльності інноваційної системи є 1404 організації, які здійснюють наукові дослідження і розробки. Питома вага виконаних науково-технічних робіт у ВВП становить 0,93 %; лише 14,2 % підприємств (11,2 % промислових підприємств) упроваджують інновації [4]. Отже, результати і показники діяльності свідчать, що інноваційна система, яка існує в Україні, не є ефективною.

Не дивлячись на достатню кількість прийнятих законодавчих актів та створених державних структур, ситуація, що існує у агропродовольчій сфері, на краще не змінилася. Стан справ на підприємствах переробної і харчової промисловості потребує подолання існуючих перешкод у фінансуванні інноваційних розробок і технічному переозброєнні працюючих, обґрунтування пріоритетних напрямів та визначення ефективних важелів втілення моделі інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку галузі.

Інноваційний процес економічного розвитку як складне і багатостороннє поняття передбачає комплексний підхід до вирішення питань впливу, інноваційного імпульсу у сфері використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. З усвідомленням ролі інноваційної діяльності в економіці визнана необхідність її регулювання, яке має набувати ознак системності, пошуку ефективних механізмів впливу держави.

Відсутність в економічній літературі чіткого формулювання поняття «державне регулювання інноваційної діяльності» спричиняє ототожнення його з такими поняттями, як «інноваційне супроводження», «фінансовий контроль», «кредитне регулювання» тощо.

Переосмислення функцій держави у інноваційній діяльності пов'язано з потребою відмовитися від традиційних заходів і знайти нові можливості для розвитку.

На нашу думку, державне регулювання інноваційної діяльності не обмежується створенням системи законодавчих норм і правил, на основі яких вона здійснюється та функціонують уповноважені органи, а поширюється на юридичних осіб, які нею займаються. Функції регулювання інноваційної діяльності можуть виконувати і некомерційні структури. Тому слід розрізняти зміст терміна «регулювання» відповідно до його джерела. Державне регулювання — це насамперед контроль з метою безпеки функціонування інноваційних суб'єктів. Встановлення різних норм, обмежень і правил більшою мірою відноситься до виконавців інноваційної діяльності. Причому державне регулювання повинне мати на меті створення рівних умов для всіх учасників ринку.

Діяльність УДІК в умовах структурної перебудови економіки має бути об'єктом особливого регулювання, оскільки регіональні відділення УДІК повинні займати головне місце на ринку інноваційних послуг, спрямовувати свої потужності для фінансування інновацій.

В процесі регулювання інноваційної діяльності держава регламентує операції УДІК, встановлює кількісні і якісні обмеження параметрів діяльності компанії, використовує відповідний механізм з метою контролю над структурними змінами економіки, перерозподіляє грошові потоки на користь пріоритетних напрямів розвитку секторів національної економіки, її конкурентоспроможності в цілому. Основними принципами регулювання в цій системі повинні бути наступні.

По-перше, УДІК як фінансуюча організація повинна мати можливості для фінансування розвитку.

По-друге, діяльність УДІК повинна бути корисною для суспільства в цілому.

По-третє, діяльність УДІК не повинна загрожувати національній безпеці (відтік грошових коштів за кордон).

На нашу думку, УДІК повинна прийняти форми, види, методи й інструменти впливу банківської установи і проводити строго регламентовану діяльність без елементів «вільного режиму».

Прихильники ідеї вільного ринку мають своє бачення діяльності суб'єктів, в основному на умовах відсутності державного контролю. Негативний досвід функціонування Державного інноваційного фонду довів необґрунтованість такої концепції, її невідповідність рівню розвитку ринкової економіки в Україні. У ті часи стрімкий розвиток державної інноваційної системи відбувався паралельно з процесами лібералізації економіки, падіння ВВП, гіперінфляції, платіжної кризи. Відсутність законодавчої і нормативної бази, адекватної державної політики, неготовність підприємницької сфери до активної участі у ринкових перетвореннях привело до того, що ситуація вийшла з-під контролю, рівень неповернень коштів виданих Державним інноваційним фондом перевищив критичну точку.

Відродження державної інноваційної системи з метою підйому економіки на новий якісний рівень повинно набути статусу проблеми загальнонаціонального значення; адміністративне регулювання фінансування діяльності системи має здійснюватися безперервно і комплексно. Об'єктом регулювання виступає державна власність і держава має право і можливості управляти використанням державних фінансових коштів. УДІК повинна також здійснювати роботи по залученню вільних коштів, тобто заохочувати спільне вкладення коштів у інноваційні проекти.

У схемі інноваційної діяльності акценти по стимулюванню повинні бути перенесені на етапи винаходу і розробки інновацій. Що стосується впровадження нововведень, то необхідно переглянути фінансові пільги, оскільки інновації самі по собі є «пільгою, вдачею» у економічній діяльності.

Схема регулювання інноваційного процесу у агропродовольчій сфері може бути представлена наступним чином:

НДДКР та ПН → *МД* → *ІП* → *СВ* → *ПВ* → *ЗІ*,
де: *НДДКР та ПН* — науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи, проектування і навчання (повне бюджетне фінансування); *МД* — маркетингова діяльність; *ІП* — інноваційний проект (повне безпроцентне кредитування); *СВ* — серійне виробництво нововведення (повне безпроцентне кредитування); *ПВ* — промислове виробництво; *ЗІ* — збут інновацій.

До стимулів інноваційної діяльності у агропродовольчій сфері можна віднести:

- 1) підвищення рівня якості продукції, орієнтація на світові стандарти;
- 2) розширення асортименту за рахунок виробництва нових видів продукції;
- 3) зниження всіх видів витрат на виробництво продукції у сільському господарстві і харчовій промисловості;
- 4) повне завантаження потужностей промислових і використання ресурсів сільськогосподарських підприємств;
- 5) розширення частки ринку, конкурентні переваги;
- 6) підвищення науково-технічного рівня виробництва;
- 7) підвищення всіх видів доходів;
- 8) зростання ефективності виробництва і реалізації товарів та послуг.
- 9) збільшення вартості майна.
- 10) соціально-екологічні результати політики суб'єктів господарювання.
- 11) підвищення продуктивності праці.

Висновки. Збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності в найближчий час, створення стабільної бази для проведення науково-технічних розробок є необхідною умовою піднесення національної економіки України. Проведення державою раціональної інноваційно-інвестиційної політики дасть можливість здійснити повне технічне переозброєння підприємств агропродовольчої сфери, оновити їх морально застарілі та фізично зношені основні фонди, значно збільшить обсяги виробництва, підвищити конкурентоздатність вітчизняних підприємств на міжнародному ринку. В підсумку, це призведе до подолання кризових явищ в економіці країни та забезпечить її продовольчу безпеку.

Використані джерела

1. Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000—2004 рр. : Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Проект Державної програми соціального і економічного розвитку на 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua
3. Українська національна доктрина: матеріали 1-го національного інноваційного форуму. — К., 2008. — 271 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html
5. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник / Шершньова З. Є. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.